

INDUSTRIJSKA EKOLOGIJA

Problemi degradacije životne sredine kao eksterni efekti

prof. dr Srđan Glišović
srdjan.glisovic@znrfak.ni.ac.rs

TEORIJA EKSTERNIH EFEKATA

Eksterni efekti su oni efekti koje privredni subjekti prouzrokuju u svome neposrednom ili širem okruženju i koje ne moraju da ugrađuju u svoju kalkulaciju troškova i prihoda.

Teorija eksternih efekata koristi različite perspektive u analizi izvora neuspešnosti sistema tržišne ekonomije.

U središtu analize su materijalna dobra čija proizvodnja i potrošnja prouzrokuje štete u životnoj sredini koje ostaju izvan tržišnih transakcija.

TROŠKOVI

- Troškovi koje određena firma ili osoba sama podnosi i koje uključuje u svoj obračun troškova i koristi nazvani su **individualni troškovi.**
- Troškovi koje pojedine firme ili osobe prouzrokuju svojom delatnošću ili ponašanjem ali ih same ne snose, već ih podnose drugi subjekti ili društvo u celini, nazvani su **eksterni troškovi.**

Društvo podnosi eksterne troškove životne sredine jer mora da:

- rešava problem smanjenja zdravstvene sposobnosti populacije,**
- obezbedi sredstva za pokriće povećanih troškova lečenja,**
- zaštititi ugrožene biljne i životinjske vrste,**
- poveća izdatke za sanaciju životne sredine i sl.**

Firme i pojedinci takođe plaćaju eksterne troškove koje nisu prouzrokovali posredno preko većih poreza, zdravstvenih troškova, troškova osiguranja i računa za čišćenje i održavanje životne sredine.

Postoje slučajevi kada tržišne cene ne mogu obuhvatiti sve korisnosti i troškove koji su povezani sa određenom tržišnom transakcijom.

Neuspeh tržišnog mehanizma manifestuje se kada treća strana trpi pozitivne ili negativne uticaje proizvodnje ili potrošnje određenog ekonomskog dobra. Takvi uticaji na treću stranu nazvani su **eksternim efektima**.

Negativni eksterni efekat je onaj koji prouzrokuje troškove trećoj strani.

Pozitivan eksterni efekat je onaj koji prouzrokuje korist trećoj strani.

Zajedničko za sve eksterne efekte je prelivanje ostvarenih efekata izvan tržišne transakcije na treću stranu. Eksterni efekti nisu obuhvaćeni cenom ekonomskog dobra koje je predmet tržišne transakcije.

- Ako tržišna cena ne reflektuje sve korisnosti i troškove povezane sa proizvodnjom i potrošnjom određenog dobra, ona neće pružiti realne informacije.
- Tržišni mehanizam biće neuspešan i oskudni resursi će biti pogrešno alocirani.
- Ako potrošnja nekog dobra prouzrokuje eksterne koristi, tržišna cena će biti ispod vrednosti dobra i neće uticati na povećanje obima proizvodnje.
- Ako tržišna cena ne reflektuje eksterne troškove ona će biti iznad vrednosti dobra i uticaće na povećanje proizvodnje.

Ako je tržište definisano tako da postoji određeni **pozitivan eksterni efekat**, eksterna korist će biti unapređenje zdravlja, zaštita prirodnih resursa, očuvanje estetskih vrednosti krajolika, itd.

Ako je tržište definisano tako da postoji određeni **negativni eksterni efekat**, eksterni troškovi će se javiti u formi pogoršanja zdravlja stanovništva, iscrpljivanja prirodnih resursa, narušavanja estetike pejzaža itd.

Ekološki eksterni efekti su oni koji utiču na medije životne sredine (vazduh, vodu, zemljište) koji imaju karakteristike javnih dobara.

INTERNIZACIJA EKSTERNIH EFEKATA

Iz ekonomske perspektive, generalno rešenje za eksterne efekte jeste **internizacija eksternih efekata**. Internizacija eksternih efekata se može postići prisiljavanjem učesnika na tržištu da apsorbuju eksterne troškove (ili koristi) koje su svojim aktivnostima prouzrokovali.

Princip internizacije eksternih troškova se odnosi na dodavanje eksternih troškova na individualne troškove zagađivača.

Internizacijom se eksterni negativni efekti zagađivača pretvaraju u interne efekte.

Internizacija eksternih troškova utiče na povećanje cene proizvoda zagađivača, a time i na smanjenje potražnje za njihovim proizvodima.

Sprečavanje zagađenja je ekonomičnije od kontrole zagađenja, a smanjenje količine otpada, reciklaža i ponovna upotreba su profitabilniji od odlaganja i kontrole otpada.

Jedan od načina za ostvarivanje internizacije eksternih efekata je određivanje prava svojine.

Drugi način je primena politike kojom se menjaju cene proizvoda pomoću zaračunavanja određenih iznosa koji su povezani sa eksternim koristima i troškovima.

